

Anordnande av undervisningen i religion och livsåskådningskunskap samt religiösa evenemang i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen

Utbildningsstyrelsen uppdaterar anvisningarna som bäst. Anvisningarna färdigställs under hösten 2017.

Uppdaterat 12.5.2016

I denna anvisning beskrivs de bestämmelser om undervisningen i religion och livsåskådningskunskap samt om skolans högtider och religiösa evenemang som ingår i Finlands grundlag (731/1999) och i lagstiftningen om förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Om tillämpningen av bestämmelserna ingår några tolkningar och ståndpunkter som baserar sig på ställningstaganden i beredningshandlingarna för bestämmelserna och ställningstaganden gjorda av riksdagens grundlagsutskott, högre laglighetsövervakare och Utbildningsstyrelsen.

Syftet med anvisningen är att trygga att de kulturella grundrättigheterna och de grundrättigheter som gäller religionsfrihet förverkligas i skolornas verksamhet samt att främja tolerans och pluralism. Utbildningsanordnarna ansvarar i första hand för att skolans undervisning samt fester och religiösa evenemang ordnas och förfarandena i anslutning till dem genomförs på det sätt som krävs i bestämmelserna.

Vad som i denna anvisning konstateras om förskoleundervisning och grundläggande utbildning, gäller all verksamhet om vilken föreskrivs i lagen om grundläggande utbildning (628/1998). I undervisning för andra än läropliktiga är det dock med några undantag eleven själv och inte vårdnadshavaren som gör valen. Dessa undantag nämns nedan.

1. Undervisning i religion och livsåskådningskunskap i den grundläggande utbildningen

1.1. Alternativa sätt att ordna elevens studier i religion och livsåskådningskunskap

Utbildningsanordnaren är skyldig att meddela religionsundervisning enligt det i Finland registrerade religionssamfund till vilket majoriteten av eleverna hör. Även elever som hör till andra religionssamfund eller elever som inte hör till något religionssamfund kan på vårdnadshavarens begäran delta i undervisningen.

Religionssamfund är den evangelisk-lutherska kyrkan, det ortodoxa kyrkosamfundet samt de religionssamfund som är registrerade i Finland samt vissa religionsföreningar som har jämställts med religionssamfund (övergångsbestämmelsen i lagen om ändring av 13 § i lagen om grundläggande utbildning, 454/2003, och kulturutskottets utlåtande 14/2002 rd).

Utbildningsanordnaren har skyldighet att på nedan beskrivna sätt ge undervisning även i andra religioner eller i livsåskådningskunskap, om minst tre elever deltar i undervisningen. I praktiken är det vanligen så att majoriteten av utbildningsanordnarens elever till den evangelisk-lutherska kyrkan, varvid regeln om tre elever i fråga om religionsundervisningen tillämpas på elever som hör till det ortodoxa kyrkosamfundet och i fråga om undervisningen i livsåskådningskunskap på elever som inte hör till något religionssamfund. I enlighet med detta ordnas för minst tre ortodoxa elever som inte deltar i undervisningen i majoritetens religion ortodox religionsundervisning och för tre elever som inte hör till något religionssamfund undervisning i livsåskådningskunskap.

För elever som hör till ett annat i Finland registrerat religionssamfund än den evangelisk-lutherska kyrkan eller det ortodoxa kyrkosamfundet och som inte deltar i majoritetens religionsundervisning, ska ordnas undervisning i deras egen religion om vårdnadshavaren begär detta och regeln om minst tre elever uppfylls. Eleverna ska vara medlemmar i religionssamfundet i fråga eller så ska religionsundervisningen på basis av den fostran som eleven erhållit och elevens kulturella bakgrund uppenbarligen motsvara elevens

religiösa åskådning (lagen om grundläggande utbildning, 13 § 6 mom.). Skolan kan vid behov begära att elevens vårdnadshavare ger en tillförlitlig utredning av medlemskapet i religionssamfundet eller av att elevens fostran och kulturella bakgrund motsvarar den religion i vilken undervisning ges.

En elev som hör till ett religionssamfund och för vilken inte ordnas undervisning i den egna religionen och som inte heller deltar i majoritetens religionsundervisning ska undervisas i livsåskådningskunskap på vårdnadshavarens begäran.

I annan grundläggande utbildning än sådan som ordnas för läropliktiga ska för en elev som har fyllt 18 år meddelas undervisning i religion eller livsåskådningskunskap i enlighet med elevens val.

När minimiantalet om tre elever beräknas beaktas utbildningsanordnarens samtliga grundskolor och eleverna i dem. Antalet elever per utbildningsanordnare granskas separat för finskspråkig och svenskspråkig utbildning. När minimiantalet elever beräknas beaktas i fråga om andra religioner än den evangelisk-lutherska och den ortodoxa religionen inte de elever vars vårdnadshavare inte har begärt att undervisning ska ordnas. Inte heller antalet sådana elever som inte hör till något i Finland registrerat religionssamfund beaktas då utbildningsanordnarens skyldighet att inleda undervisning i en ny religion eller fortsätta ordna undervisning i någon religion granskas. Elever som hör till ett religionssamfund vars religion det inte ordnas undervisning i och som söker till undervisning i livsåskådningskunskap räknas med i minimiantalet elever som förpliktigar till att ordna undervisning i livsåskådningskunskap.

För dem som redan har inlett studier slutförs dock undervisningen, även om undervisningsgruppens storlek minskar till under tre. Utbildningsanordnaren kan även annars enligt prövning ordna undervisning för grupper på mindre än tre elever.

Om en elev hör till flera än ett religionssamfund, beslutar elevens vårdnadshavare i vilken religion eleven ska undervisas (lagen om grundläggande utbildning 13 § 4 mom.)

Utbildningsanordnaren beslutar om det förfarande enligt vilket vårdnadshavaren begär undervisning i en religion eller i livsåskådningskunskap. Skolorna ska betona för vårdnadshavarna att man i valen av livsåskådningskunskap på samma sätt som i valen av övriga studier eftersträvar bestående beslut, och att valet inte går att ändra. Elevens vårdnadshavare har dock rätt att ändra valet om elevens religionssamfund ändras eller eleven inte längre hör till något religionssamfund.

Om rätten att få undervisning i religion och livsåskådningskunskap ska ett förvaltningsbeslut i enlighet med förvaltningslagen fattas. Omprövning av beslutet får begäras hos regionförvaltningsverket [(lagen om grundläggande utbildning 42 § (959/2015)].

Om en elev inte deltar i majoritetens religionsundervisning eller i undervisningen i livsåskådningskunskap och undervisning i elevens egen religion eller i livsåskådningskunskap inte meddelas i utbildningsanordnarens skolor, ska annan undervisning eller handledd verksamhet ordnas för eleven. I stället för annan undervisning eller handledd verksamhet som ordnas i skolan kan eleven delta i undervisning som ges av elevens eget religionssamfund. Då kan omfattningen av eleven skolundervisning underskrida det sammanlagda antalet timmar (Förordningen om grundläggande utbildning 5 §). Vårdnadshavaren ska till skolan lämna en utredning om elevens medlemskap i religionssamfundet och deltagande i undervisningen utanför skolan. Eventuellt vitsord i samband med religionssamfundets undervisning antecknas inte i betyget.

På grund av de små undervisningsgrupper som bildas i annan religionsundervisning än majoritetens religionsundervisning kan man i praktiken vara tvungen att ordna undervisningen så att det i samma undervisningsgrupp finns elever från olika årskurser och att

undervisningen ges i annan än elevens egen skola.

Utbildningsanordnaren kan även ordna undervisningen tillsammans med eller skaffa den av en annan utbildningsanordnare.

Undervisningen ska planeras och ordnas så att elevens rätt till undervisning enligt läroplanen förverkligas och så att undervisningsarrangemangen är så jämlika som möjligt med majoritetens religionsundervisning. Utbildningsanordnaren ansvarar för elevens färd till en annan skola, vid behov genom att ordna transport, och utbildningsanordnaren är även i övrigt skyldig att sörja för elevens säkerhet och tillsynen över eleven när han eller hon deltar i undervisning i sin egen religion eller väntar på att undervisningen ska börja.

1.2. Religionsundervisningens natur och innehåll samt lärarens behörighet

Religionsundervisningen ordnas enligt de nationella grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och enligt de lokala läroplaner som har gjorts upp på det sätt som examensgrunderna föreskriver. Utbildningsstyrelsen har fastställt grunder för religionsundervisning i följande religioner: evangelisk-lutherska religionen, ortodoxa religionen, adventismen, Bahai-religionen, buddhismen, Pingstkyrkan, Herran kansas ry:s religion, islam, judendomen, katolicismen, Krishnarörelsen, Kristensamfundets religion, Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga och frikyrkorna. Vid behov utarbetar Utbildningsstyrelsen grunder för läroplanen även för undervisningen i andra religioner. Grunderna för undervisningen i religion revideras i samband med den nya läroplan som tas i bruk 1.8.2016.

Religionsundervisningen är inte den religionsutövning som avses i 11 § i Finlands grundlag (731/1999).

Kunskap om den egna religionen är en väsentlig del av religionsundervisningen. Till kunskapen om religionen hör även introduktion i formerna och sätten för religionsutövningen. Att göra eleverna bekanta med böner, psalmer och religiösa förrättningar är en del av religionsundervisningen (betänkande av riksdagens

grundlagsutskott 10/2002 rd). Till exempel ett studiebesök som görs i samband med undervisningen för att de studerande ska få bekanta sig med en kyrka, moské eller motsvarande religiös byggnad eller få följa med en religiös förrättning utan att medverka i den är inte ett religiöst evenemang utan en del av undervisningen. All undervisning och övrig verksamhet ska vara pedagogiskt motiverad och följa läroplanen.

Om den behörighet som förutsätts av lärare i religion och livsåskådningskunskap föreskrivs i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998). Av den som meddelar undervisning i den evangelisk-lutherska eller ortodoxa religionen som klassundervisning fordras utöver allmän behörighet som klasslärare även att det i de studier som han eller hon har slutfört inom de olika ämnen och ämneshelheter som undervisas i grundskolan eller i tidigare studier som medfört behörighet som klasslärare har ingått studier i religionen i fråga. Alternativt har han eller hon slutfört andra studier i religionen i fråga av minst motsvarande omfattning i enlighet med universitetets examensfordringar. Av den som meddelar undervisning i den evangelisk-lutherska eller ortodoxa religionen som ämnesundervisning fordras förutom allmän behörighet som ämneslärare på motsvarande sätt att han eller hon har slutfört de studier i religionen i fråga som krävs för ämneskompetens i enlighet med fordringarna för dem.

Av den som undervisar i någon annan religion än evangelisk-luthersk eller ortodox religion fordras utöver den behörighet som fordras av lärare i den grundläggande utbildningen att han eller hon har slutfört högskolestudier i religionen i fråga eller på annat sätt inhämtat tillräckliga kunskaper och kännedom om religionen (Förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet 21 a § (693/2003).

Interimistiskt för högst ett år kan undervisning meddelas av en person som har tillräcklig utbildning och den förmåga som uppgiften kräver

(Förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet 23 §).

Utbildningsanordnaren prövar först och främst om en person uppfyller behörighetsvillkoren för lärare som meddelar undervisning i religion och livsåskådningskunskap. Av religionslärare fordras inte medlemskap i religionssamfundet i fråga.

2. Etisk och kulturell fostran i förskoleundervisningen

Den religions- och åskådningsfostran som sker i förskolan ska överensstämma med grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014).

3. Traditionella högtider och religiösa evenemang i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen

3.1. Traditionella högtider

I den finländska skolan firas många traditionella högtider såsom julfest, vårfest, FN-dagen och självständighetsdagen.

Utbildningsanordnarna och skolorna beslutar om festerna och om deras innehåll. I festerna kan även ingå element som anspelar på religion. Sådana festtraditioner är en del av den finländska kulturen. Sjungandet av en enstaka psalm som eventuellt ingår i en fest gör inte att festen i den religiösa toleransens namn kan betraktas som ett evenemang där religion utövas (grundlagsutskottets betänkande 10/2002 rd och 2/2014 rd).

Skolans fester är en del av undervisningen och skolans verksamhet, i vilken eleverna ska delta. I undervisningen ska man samarbeta med hemmen. Skolan ska informera vårdnadshavarna om de evenemang som ordnas i skolan och om deras innehåll. Med vårdnadshavarna kan vid behov avtalas om individuella arrangemang och eventuell alternativ verksamhet för eleven, om vårdnadshavaren inte vill att eleven ska delta i all den verksamhet som ingår i en fest. När man avtalar om arrangemangen ska elevens säkerhet beaktas.

Arrangemangen, såsom till exempel att eleven lämnar festlokalen för

en del av tiden, ska genomföras finkänsligt och så att det väcker så lite uppmärksamhet som möjligt.

Utbildningen och fostran har som mål att stödja elevernas utveckling till att respektera olikheter, att ta ansvar och samarbeta samt till verksamhet som främjar respekten och förtroendet mellan människogrupper, folk, idéer, religioner och kulturer (Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen 2 § 2 mom.). Dessa mål ska vara utgångspunkt även då man slår vakt om och utvecklar den finländska skolfesttraditionen.

Grundlagsutskottet har betonat beaktande av religiös tolerans och pluralism i skolornas verksamhet (betänkande 2/2014 rd). Även med tanke på integreringen av elever som hör till olika språkliga och kulturella grupper är det viktigt att dessa i studierna och i samband med skolans fester har möjlighet att stifta bekantskap med den finländska kulturen.

3.2. Religiösa evenemang i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen

Skolan kan ordna religiösa evenemang, såsom gudstjänster och religiösa morgonsamlingar, eller låta religiösa förrättningar, såsom bordsböner ingå i skolans verksamhet. Dyliga evenemang och förrättningar är religionsutövning. Enligt 11 § 2 momentet i grundlagen är ingen skyldig att mot sin övertygelse ta del i religionsutövning. Med stöd av detta kan en elev inte åläggas att ta del i gudstjänst, religiös morgonsamling eller andra religiösa evenemang eller förrättningar. Friheten att inte delta i ett religiöst evenemang eller en religiös förrättning är oberoende av medlemskap i ett samfund. Följaktligen kan inte heller elever som hör till ett religiöst samfund åläggas att delta i religiösa evenemang och förrättningar som ordnas av religionssamfundet i fråga.

Syftet med 11 § 2 momentet i grundlagen är inte att förhindra andras positiva frihet att utöva sin religion. Dess syfte är i första hand att

skydda en person för religionsutövning som strider mot hans eller hennes övertygelse.

Elevens vårdnadshavare ska meddela om eleven deltar i religiösa evenemang och förrättningar eller inte. Detta kan göras en gång för alla till exempel i samband med anmälan till skolan eller vid behov i varje enskilt fall. Utbildningsanordnaren bestämmer formen för meddelandet. Efter att skolan har fått meddelandet ska den se till att elevens deltagande eller icke-deltagande i religiösa evenemang och förrättningar förverkligas i enlighet med vårdnadshavarens meddelande.

Skolorna ska under evenemangen i mån av möjlighet ordna alternativ och meningsfull verksamhet (grundlagsutskottet 2/2014 rd). Den alternativa verksamheten ska med undantag för det religiösa innehållet till sin natur och sina mål vara så lika som möjligt det evenemang i vars ställe verksamheten ordnas. Skolan ska också se till att deltagandet eller icke-deltagandet i de religiösa evenemangen inte leder till stämpling eller andra menliga följder för eleven.

Skolan ansvarar för elevens säkerhet även när eleven inte deltar i religiösa evenemang eller förrättningar som skolan ordnar.

Utbildningsanordnaren och skolan är skyldiga att informera vårdnadshavarna om skolans verksamhet. Eftersom en elev på basis av vårdnadshavarens anmälan med stöd av 11 § 2 momentet i grundlagen har möjlighet att avstå från att ta del i religionsutövning, ska de religiösa evenemang och förrättningar som ordnas i skolan framgå av meddelandena. Skolan ska även sörja för att informationen om skolans religiösa evenemang och förrättningar och alternativ verksamhet når vårdnadshavarna och eleven i tillräckligt god tid.